

SOUTĚŽ

VÝSLEDKY SOUTĚŽE

ŽIVLY V ARCHITEKTUŘE A UMĚNÍ ČESKÝCH BUDĚJOVIC

Poznávací soutěž pro děti a mládež do 16 let – jednotlivce i kolektiv

Soutěž probíhala od 12. 9. 2020 do 31. 12. 2020

Více informací v Turistickém informačním centru českobudějovické radnice nebo na webových stránkách odboru památkové péče Magistrátu města České Budějovice www.c-budejovice.cz a Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích www.npu.cz/uopcb.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

VODA

1. Vodní toky a vodní zdroje

1.1 Vypátrejte zajímavosti o řece Malši.

Řeka Malše končí svoji pout' v Českých Budějovicích. Pramení na svahu hory Viehbergu poblíž rakouské obce Sandlu, měří celkem **96 kilometrů** a většinu z této délky protéká krásnou krajinou s romantickými údolími. Nejstarší historickou zprávu o Malši nalezneme v roce **1265**.

1.2 Zkuste dohledat, jak byla řeka Malše dříve pojmenována?

Do konce 19. století se řece říkalo většinou **Malče**. Podle jazykovědců vznikl její název od osobního jména **Malcha**, což mohl být člověk, který část vodního toku užíval či vlastnil. Ve starších pramenech se ojediněle vyskytuje pojmenování **Malšina**.

1.3 Část bývalých hradeb obtéká uměle vytvořené koryto. Jak se nazývá?

Uměle vytvořené koryto se nazývá **Mlýnská stoka**.

2. Samsonova kašna a vodárenský systém

2.1 Kdo byl Samson? Jaký byl jeho příběh?

Samson je biblickou postavou známou ze Starého zákona. Jeho jméno je vykládáno jako „Sluníčko“, přirovnat bychom ho mohli k postavě antického Herkula. Byl posledním ze starozákonních soudců Izraelitů.

Samson byl vyvolen Bohem, aby osvobodil Izraelity od nadvlády Filištinů. Byl obdařen obrovskou silou, ovšem jen pokud mu nikdy neostříhají vlasy. Samson vykonal spoustu hrdinských skutků, jako byl zápas se lvem či pobití celé armády s oslí čelistí. Až filišťinská dívka Dalila, do které se zamiloval, ho zradila. Vymámila z něj jeho tajemství a ve spánku mu ostříhala vlasy. Samson ztratil svoji sílu, nepřátelé ho pak zajali a oslepili. Vězněnému Samsonovi ale vlasy dorostly, nadlidská síla se mu vrátila a strhl celý chrám, kde byl připoután. V jeho troskách zahynul Samson, všichni filišťinští vládci a tisíce jejich poddaných. Samson tak osvobodil Izraelity od nadvlády Filištinů.

2.2 Zjistěte šířku a výšku maskaronů. (Nápověda: Jejich originály se nacházejí v areálu českobudějovické radnice. Na kašně se od r. 1990 nacházejí jejich kopie)

Výška maskaronů je 150 cm a šířka 120 cm. Uznávali jsme i odpovědi, které se k těmto rozměrům blížily.

2.3 Kdo je autorem původní sochařské výzdoby kašny?

Samotnou kašnu vytvořili společnými silami kameník **Zachariáš Horn** a sochař **Josef Dietrich** podle návrhu jindřichohradeckého jezuita **Františka Bauguta**. Postavu biblického Samsona krotícího lva určila městská rada. Vlastní práce na kašně probíhaly v letech 1721–1727.

Horní mušli k zachycování vody vytesal mistr Horn přímo v kamenolomu poblíž Besednice u Trhových Svinů, odkud byla roku 1722 i přes komplikace, způsobené jejími velkými rozměry, dopravena do města. Hornovou prací jsou i čtyři ozdobné vázy a kamenné sloupky okolo kašny. Josef Dietrich vytesal plastiku Samsona krotícího lva, čtyři atlanty podpírající mušli a čtyři chrliče vody.

2.4 Kolik litrů vody se vejde do kašny a kolik měří obvod kamenné nádrže? Kašnu zdokumentujte (doložte foto či schématickou kresbu).

Do kašny se vejde **237 m³ vody**. Obvod kamenné nádrže měří cca **48-50 m**.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

2.5 Spočítejte, kolik je okolo kašny kamenných sloupků spojených řetězy.

Okolo celé kašny je po obvodu rozmístěno **24 kamenných sloupků**, spojených masivním řetězem.

2.6 Jak vysoká je Vodárenská věž?

Věž je vysoká **44 m**.

2.7 Po jakou dobu byl v Českých Budějovicích zachován dvojitý systém zásobování pitnou a užitkovou vodou?

Přibližně **100 let** (od stavby vodovodu pitné vody, která proběhla 1881 – 1882 do dokončení římovské vodárenské nádrže roku 1978 a o tři roky později úpravny vody Plav).

2.8 Z jakého vodního toku je v současnosti zásobování spotřebitelů Českých Budějovic pitnou vodou?

Pitná voda pro České Budějovice pochází z **řeky Malše**. Voda z řeky je čerpána z vodní nádrže Římov do úpravny vody v Plavu, kde se pomocí různých filtrů a chemických procesů změní říční voda na pitnou.

2.9 Vaším úkolem bude zjistit, k čemu věž slouží v současnosti?

V současnosti je věž s přilehlým areálem ve vlastnictví vodárenské společnosti ČEVAK a slouží pro recirkulační okruh vody autorizované zkušební vodoměrů.

3. Jiráskův jez a vodní elektrárna

3.1 Kdo byl hlavním projektantem Jiráskova jezu? Vypátrejte, na čem významném se ještě podílel?

Hlavním projektantem byl vrchní stavební rada **Ing. Antonín Jirásek**, který se podílel i na ostatních úpravách řeky Vltavy na území města. Spolupodílel se na vypracování regulace českobudějovické Vltavy a Malše, které se postupně uskutečňovaly v letech 1926–1938.

3.2 Jaká je jeho celková délka?

Celková délka jezu je **60 metrů**.

3.3 Vypátrejte, k čemu propust' jezu původně sloužila.

Propust' původně sloužila k voroplavbě.

OHEŇ

4. Požáry

4.1 Vypátrejte a popište, kdy a jaké požáry zasáhly ještě kostel a dominikánský klášter?

V roce **1381** zachvátil požár konvent, shořelo vše mimo kaple sv. Jiřího a knihovnu. Při požáru, který byl založený bleskem v roce 1463 patrně shořely veškeré dřevěné konstrukce a celá zvonice. V roce **1560** začal hořet dům Jiřího Kirschnera na náměstí a vítr zanesl hořící šindele až na střechnu kláštera, při následném požáru se roztavil zvonek v sanktusníku, oheň poškodil část kostelní střechy a zdivo.

V roce **1728** vznikl požár na západní straně náměstí Přemysla Otakara II., zachvátil 18 sousedních domů a přenesl se také na dominikánský klášter, který byl těžce poškozen a zvony na jeho věži se žárem roztavily.

4.2 Víte, při jakém požáru se roztavily zvony v klášterní věži?

Při požáru roku **1560** se roztavil zvonek v sanktusníku. K roztavení všech zvonů ve věži došlo roku **1728**.

4.3 Jak se dnes nazývá tehdejší Židovská ulice?

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Židovská ulice se dnes nazývá U Černé věže.

4.4 Popište, jak tento katastrofální požár vznikl?

Požár začal v Krajinské ulici poblíž Masných krámů v Müllerově domě č. 31/9, když ranhojič Haller na kuchyňském ohništi připravoval léčivou masť, obsahující mimo jiné rtuť, která se náhle prudce vznítla. Plameny vylétly komínem a zapálily střechu. Haller v obavě z odplaty uprchl do Vídně.

4.5 Pokuste dohledat, kolik domů a významných objektů oheň zachvátil.

Plameny řádily sedm hodin, za tu dobu shořelo **226 domů**, převážně byly zničeny střechy a dřevěné části domů. Značně byl poškozen špitál s kostelem svatého Václava. Černá věž zůstala nedotčena, ale kostel svatého Mikuláše byl zničen i se vším uměleckým zařízením. Hořící krov chrámu svatého Mikuláše prorazil klenbu a oheň pronikl dovnitř. Oheň zachvátil vnitřní vybavení kostela, včetně hlavního oltáře a 18 postranních oltářů, varhan, kazatelny, lavic, obrazů a dalších. Poškozena byla také kaple svatého Jakuba a část Kněžské ulice. Plameny zničily 13 hradebních věží včetně Břidličné, v jejímž sklepení bylo skladiště střelného prachu, který naštěstí nevybuchl. Kapucínský konvent u kostela svaté Anny příliš neutrpěl, ale ohněm byla poškozena Svinenská brána. Požár se rozšířil také na předměstí a spálil 64 hospodářských stavení. V zachvácených domech shořel majetek obyvatel, v sýpkách na 3 000 strychů (1 strych = 93 litrů) proviantního obilí pro císařské vojsko. Obyvatelům se podařilo včas uniknout, zahynulo jen asi pět lidí.

4.6 Zjistěte, jaký požár se v Č. Budějovicích odehrál 8. června 1998?

Požár panelového domu způsobený zříceným stíhacím letounem MiG-21 na sídlišti Vltava. Oheň poškodil přibližně 30 bytů.

5. Svatý Florián

5.1 V Českých Budějovicích v centru města najdeme dvě vyobrazení sv. Floriána. Popište místo, kde se nacházejí a zdokumentujte je.

První vyobrazení se nachází přímo na městské radnici, sv. Floriána nalezneme pod věží s hodinami při pohledu z náměstí vpravo. Světce poznáme podle ohně, který má u nohou. Druhé vyobrazení sv. Floriána nalezneme také ve formě barokní nástěnné malby v Kněžské ulici č. p. 85/13 nedaleko jedné z budov Magistrátu města. Ještě jedno vyobrazení sv. Floriána se nachází na měšťanském domu v České ulici č. p. 199/12.

5.2 Uveďte, jaké atributy (znaky) jsou pro sv. Floriana charakteristické?

Charakteristické jsou pro něj atributy: brnění, dům, hrnec, kámen, kámen mlýnský, korouhev, koruna, kříž, meč, oheň, orel, plamen, požár, praporec na kopí, řeka, škopek, vědro, voda, vojáci.

5. Požární ochrana

6.1 Zjistěte, jak vysoká je Černá věž a popište, k čemu sloužila.

Černá věž je vysoká **71,9 metrů**, údaj pochází z měření provedeného přibližně před sto lety. V 80. letech 20. století naměřili geodeti Černé věži výšku **72,29 metrů**. Obě odpovědi jsou soutěžícím uznány jako správné. Černá věž byla využívána jako kostelní zvonice a městská hlásná a strážná věž. Z jejího ochozu sledovali věžní a ponocní bedlivě město, aby včas oznámili případné nebezpečí v podobě přicházející bouře, požáru či vojska nebo mohli informovat o předpokládaném počasí. Každou čtvrt hodinu museli ochoz obejít a svou bdělost potvrzovat táhlým voláním. Věžný vyhlašoval poplach v případě požáru silnými údery na zvon Bumerin a vyvěšením červeného praporu ve dne nebo lucerny v noci ve směru ohně.

6.2 Jak dlouho se věž stavěla, a kteří tři stavitelé se při stavbě vystřídali?

Černá věž se stavěla **téměř 30 let** a za tu dobu se při její stavbě vystřídali tři stavitelé. V roce 1547 rozhodla městská rada o její stavbě a zároveň pověřila vedením stavby

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

italského stavitele **Hanse Spatze**, po němž stavbu v roce 1555 převzal nový stavitel **Lorenc**, který ji pravděpodobně dokončil až do prvního poschodí. Od roku 1565 vedl stavbu další italský stavitel **Vincenc Vogarelli**, který ji nakonec v roce 1577 dal její konečnou podobu. Mísí se zde „budějovicko-italské“ tradice, což přispělo k tomu, že Jan Neruda přirovnal České Budějovice k italské Florencii.

6.3 Kolik zvonů má Černá věž? Vyberte si jeden z nich, nakreslete jej nebo doložte fotografií.

Dnes má věž celkem **sedm zvonů**. Největší z nich nese název Bumerin a má hmotnost téměř 3,5 tuny. Další zvony se jmenují Marta (1,7 tuny), Octava, Maria, Stříbrný (z roku 1630) a Umíráček (z roku 1705, měřící v průměru jen 45 centimetrů) a sedmým zvonem byl Poledník. Ten však byl za druhé světové války demontován a roztaven pro vojenské potřeby. Od podzimu 1995 má Černá věž opět sedm zvonů. Tím sedmým je zvon Budvar, oznamující městu každý den poledne. Jméno nese podle svého sponzora Budějovického Budvaru, který ho nechal zhotovit ke 100. výročí založení tohoto pivovaru.

6.4 Vystoupejte na vrchol věže. Kolik schodů jste napočítali?

Na ochoz vede 225 schodů.

6.5 Kdy se věž začala nazývat Černá a proč se jí tak říkalo?

Černá věž nebyvala vždy černá. V soudobých písemnostech můžete nalézt označení jako Velká věž, Vysoká věž, Nová věž nebo dokonce Bílá věž. Povrch věže ztmavil nejspíše na konci 19. století a proto **od 20. století** nese název Černá věž. Horní část věže byla zdobena barevnými omítkami, pod ochozem byly namalovány erby a poblíž hodinového ciferníku směrem k náměstí byly zavěšeny znaky - kamenný městský znak Českých Budějovic a erb rodu Habsburků. Ty zde již nenajdete, neboť byly v roce 1898 odstraněny.

7. Dlažba

7.1 Jak se říkalo sloupu, u kterého byl trestán odsouzenec za činy proti dobrým mravům?

Sloupu se říkalo **pranýř**.

První zmínka o českobudějovickém pranýři je z roku 1391. Sloužil k trestání mírnější prohřešků, jako byly činy proti mravopoctnosti, klení, urážky apod. Pranýř stával původně uprostřed náměstí. Po výstavbě Samsonovy kašny byl nový pranýř postaven před budovu radnice, kde stál až do doby vlády Josefa II. (1741 – 1790), kdy byl v rámci reform odstraněn.

7.2 Po jaké osobnosti je budějovické náměstí pojmenované nyní? Vysvětlete proč.

Hlavní budějovické náměstí se dnes jmenuje náměstí Přemysla Otakara II. a je pojmenováno po českém králi **Přemyslu Otakaru II.** (1233 – 1278). Náměstí nese jeho jméno proto, že právě tomuto českému vladaři vděčíme za založení města České Budějovice v roce 1265. Přemysl Otakar II. chtěl posílit svou panovnickou moc na jihu Čech, kde dominoval rod Rožmberků. Jižní část českých zemí byla pro panovníka důležitá také zejména proto, že tudy procházely obchodní cesty směřující do Rakous, připojených k Otakarově říši.

7.3 Bonusová otázka: Dokážete vyhledat další názvy, které neslo náměstí v minulosti?

Centrum veřejného prostranství vystřídalo mnoho názvů, které často odrážely společenské, historické a politické události. Není jistě překvapením, že bylo náměstí v době okupace za 2. světové války přejmenováno na Adolf Hitler Platz. A nyní výčet názvů, které neslo náměstí Přemysla Otakara II. v minulosti: Forum civitatis, Ring, am Ring, Ringplatz, Markt, Marktplatz, Stadtplatz, Rynk, Rynek, Plac, Na Place, Hlavní náměstí, Veliké náměstí, Náměstí, Kaiser Franz Josef Platz, náměstí Svobody, Masarykovo náměstí, Adolf Hitler Platz, náměstí Jana Žižky z Trocnova, Žižkovo náměstí.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

7.4 Najděte Bludný kámen na náměstí a zakreslete ho do schématické mapky města, kterou najdete na zadní straně těchto pracovních listů. Na místě se u Bludného kamene vyfoťte. Ale pozor, ať to není po 21. hodině, to byste mohli podle pověsti bloudit po ulicích města celou noc!!

Bludný kámen najdeme poblíž Samsonovy kašny směrem k hotelu Zvon.

7.5 Jak se jmenoval český architekt, podle jehož návrhu bylo českobudějovické náměstí vydlážděno současnou moderní dlažbou?

*Architekt, který navrhnul novou podobu českobudějovického náměstí, se jmenoval **Pavel Janák** (1882–1956). Podle jeho návrhu byla na náměstí v letech 1937–1939 položena nová keramická dlažba. Jedinou připomínkou původní valounové dlažby je „bludný kámen“, který zůstal v nové dlažbě zachován.*

8. Městské parky, rajský dvůr a klášterní zahrada

8.1 Napište, jaké veřejné parky najdete v Českých Budějovicích. Nezapomeňte ani na ty menší, které se nachází okolo vil a domů.

Mezi nejznámější parky v Českých Budějovicích patří park Na Sadech, park u staroměstského hřbitova, park Háječek u zimního stadionu, park na Sokolském ostrově a park Dlouhá louka. Nejrozlehlejším je park Stromovka, který se rozkládá na 68 hektarech. Jako další významné parkové a zahradní plochy můžeme vyjmenovat například park na nábřeží Malše, park na Palackého náměstí, park v Novém Vráťě, park u Malého jezu na Malši, Biskupskou zahradu v místech hradebního parkánu, klášterní zahradu dominikánského konventu, zahradu u Eggertovy vily (objekt knihovny Na Sadech), zahradu Lamezanovy vily v ulici U Zimního stadionu č. 3 nebo zahradu Hardtmuthovy vily na křižovatce Lidické třídy a Mánesovy ulice.

8.2 Jeden z parků si vyberte a najděte v něm sochu, kašnu či strom, které vás nejvíce zaujaly, vyfoťte je a popište, proč jste si vybrali právě tento objekt.

8.3 Zjistěte, co se kdysi v parku nacházelo a co z toho si v parku můžeme prohlédnout dodnes. Nachází se zde i něco novodobého?

Na místě dnešního parku Háječek a Krumlovských alejí býval původně Krumlovský rybník. V roce 1802 byl rybník vypuštěn a vysušen. Část byla zastavěna, na další části byl vybudován park a aleje. Ty byly oblíbeným místem poledního odpočinku zaměstnanců Hardtmuthovy tužkárny. Poté v parku vzniklo také dětské hřiště se sousoším dětí hrajících si s kozlem, malá zoologická zahrada, veranda pro loutkové hry (Kopeckého chata) a hudební pavilon, kde se pořádaly pravidelné promenádní koncerty. V novodobější historii vznikl v parku zimní stadion a letní kino Háječek.

8.4 Čím je zdoben šat Panny Marie a jak je v souvislosti s tím Panna Marie také nazývána?

*Šaty Panny Marie jsou zdobené obilnými klasy. Proto je také někdy nazývána **Panna Marie Klasová**.*

Podle jednoho z výkladů mohly obilné klasy na šatech symbolizovat Pannu Marii jako neobdělané pole, na kterém vzešlo obilí bez setí. Klasy vydaly zrno, z něhož se stal chléb symbolizující jejího syna, Ježíše Krista. Obraz Panny Marie Klasové byl přivezen z Itálie do Českých Budějovic v roce 1410 a v budějovickém kostele byl instalován o osm let později. Madona prý kromě jiných zázraků uchránila Budějovice před Švédy a morem.

8.5 V rajském dvoře kláštera na Piaristickém nám. roste vzácný, památkově chráněný strom, jehož stáří se odhaduje na 150 let. O jaký druh stromu se jedná?

*Jedná se o památný strom **Ginkgo Biloba** neboli **Jinan dvoulaločný**.*

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

Jedná se o velmi zajímavou rostlinu. Bývá nazýván živoucí fosilií, ve stejné podobě jako ho známe dnes je doložen na zkamenělinách starých bezmála 200 milionů let, a řadí se tak k nejstarším druhům stromů na naší planetě. Tehdy se vyskytoval na celé severní polokouli včetně Evropy. Postupně vymizel a ve volné přírodě se zachoval pouze v malé oblasti Číny. Do Evropy byly první jinany dovezeny v první polovině 18. století. Na první pohled vypadá jako listnatý strom, ale jeho dvojlaločně vějířovitý list je jakoby složen z jehliček, blíže tak má spíše k jehličnanům. V Číně a Japonsku je považován za posvátný strom a jeho listy a plody se hojně využívají k léčení mnoha neduhů.

8.6 Bonusová otázka: Zkuste vymyslet svoji vlastní klášterní zahradu. Jaké rostliny byste do ní zasázeli a proč? Svoji zahradu popište nebo namalujte.

Zahrady byly nedílnou součástí klášterních areálů, plnily nejen užitkovou funkci (pěstovala se v nich zelenina, koření, ovoce a léčivé byliny), ale byly také místem symbolickým, odkazujícím k Bohu a víře v něj. Středověké zahrady s léčivými rostlinami měly jednoduché, pravoúhlé členění. Většinou se zde pěstovaly u nás nepůvodní druhy rostlin, které se k nám dostaly z oblasti Středomoří. Domácí druhy léčivých rostlin se v kláštřech pěstovaly druhotně a v menší míře. Součástí zahrad byly také okrasné druhy, jako např. lilie, růže nebo kosatec.

9. Pohřebiště

9.1 Uved'te, jak se nazývala stará osada, která se původně na tomto místě rozkládala. Osada se nazývala **Budivojovice. Majitel osady, Čech z Budivojovic, přesídlil po založení královského města na hrad Velešín.**

9.2 Bonusová otázka: Zjistěte o legendě něco více a znázorněte ji pomocí komiksu.

Podle legend, které se o sv. Prokopovi tradují, vykonal světec ve svém životě mnoho zázraků. První nastal, když Prokop přišel k břehu řeky Sázavy a postavil se čertům. Nebál se jich. Brzy čerty ovládl, zapřáhl jednoho do pluhu a místo biče ho poháněl křížem. S podivným spřežením vyoral Prokop hlubokou brázdu od Černých Bud kolem Lipan až do Chotouně, dodnes se tomuto přírodnímu úkazu říká Čertova brázda. Lidová vyprávění také praví, že Prokop s čertem prý vyorali i koryto řeky Sázavy. Protože se ale rohatý bránil a kroutil pluhem ze strany na stranu, je řeka přímo ďábelsky zakroucená. Také se vypráví, že žil jako poustevník v lesích v Posázaví, kam za ním docházeli lidé hledat radu i pomoc. Traduje se také, že sv. Prokop dokázal proměnit vodu ve víno a navracel zrak slepým. Velkým Prokopovým obdivovatelem se stal český kníže Oldřich, s jehož iniciativy byl vystavěn sázavský klášter. Prokop se stal prvním opatem tohoto kláštera.

9.3 Co dnes připomíná ve dlažbě Piaristického náměstí bývalý hřbitov?

V dlažbě najdeme symbolické náhrobní kameny doplněné motivem růžence a nápis: „Pokolení odchází, pokolení přichází, ale země stále trvá.“ Bývalý hřbitov je připomenut také ústředním velkým křížem, který je vyskládan v dlažbě.

9.4 Na hřbitově je pochováno několik významných českobudějovických osobností. Vydejte se na hřbitov, najděte pomník jedné z nich a vyfoťte jej. Uved'te, čím se osobnost proslavila.

Z mnoha významných osobností jsou na hřbitově pohřbeni např. starosta Českých Budějovic Josef Taschek, biskup Jiří Paďour, významný českobudějovický politik August Zátka, hudební skladatelé Bohuslav Jeremiáš, Jaroslav Jeremiáš a František Skuherský, malíři Adolf Träger, Otto Matoušek a Alois Terš, typograf Karel Fiala, ze spisovatelů např. Leopold Zeithammer a mnoho dalších.

10. Mapy, plány, veduty a značení domů

10.1 Vysvětlete důvod takového uspořádání středověkého města.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Město České Budějovice patří mezi města, která byla založena tzv. „na zeleném drnu“. Pověřený lokátor určil umístění (lokaci) nového města. Vybral místo, postaral se o úpravu a půdorysné zaměření místa určeného pro založení nového města. Pravidelná síť ulic je dokladem tohoto typu založení. Strategické bylo umístění města u soutoku dvou řek. Realizací byl pověřen zvíkovský purkrabí Hirzo.

10.2 Znáte název nejstarší mapy, na které byly zachyceny České Budějovice? Z jakého století pochází?

Nejstarší mapa, na které jsou zachyceny České Budějovice, se nazývá **Klaudyánova mapa**. Pochází z 16. století a byla vyhotovena v měřítku 1:37 000. (Šlo o dřevořez vysoký 126 cm a široký 64 cm, v němž mapa zaujímá spodní třetinu. Patří mezi první cestovní mapy, což vyvolalo obrácenou orientaci kresby se severem dole.)

10.3 Jak se jmenuje umělec, který na přelomu 16. a 17. století cestoval po Čechách a nakreslil více než 30 vedut českých měst, klášterů a hradů?

Kreslíř a dřevorytec se jmenoval **Jan Willenberg** (1573-1613). (Pohled na České Budějovice od tohoto umělce pochází z roku 1602.)

10.4 Vypátrejte jakýkoliv dům v Českých Budějovicích, který je označen motivem spojeným se vzduchem. Napovíme, že můžete hledat ptáky nebo anděly. Dům vyfoťte a popište, kde se nachází.

Domy s vyobrazením **andělů** můžeme najít např. v ulici Kněžská (č.p. 14 a 24), v ulici Hroznová č.p. 4 a 14, Panská č.p. 26, Česká č.p. 21 a 33, a na náměstí Otakara II. č.p. 13. Vyobrazení **ptáků** nalezneme například na náměstí Přemysla Otakara II. Hned první najdeme na fasádě radnice čp. 1 - jsou to dvě orlice. Na dalším domě na náměstí čp. 27 najdeme v dolní části orly a nahoře pod římsou tři kohouty. Holubice se vznášejí na malbě na domě čp. 33, dvě sovy zdraví kolemjdoucí z fasády domu čp. 31. I na domech mimo hlavní náměstí můžeme najít ptáky, zdobí například fasádu budovy původní Městské spořitelny, dnes Komerční banky, kterou najdeme na rohu Krajské a Hroznové ulice. Se vzduchem bychom mohli spojit i chrlice na radnici, které mají podobu **draků**. Stejně tak bychom sem mohli zařadit i **včely**, které i s úlem zdobí dům s čp. 31 na rohu Náměstí Přemysla Otakara II. a ulice Karla IV. Budova vlakového nádraží je zdobená velkými plastikami ptáků.

10.5 V jakém uměleckém slohovém období se můžeme nejčastěji setkat s anděly? Najděte v Českých Budějovicích pro toto období typickou stavbu a anděly na ní vyfotografujte.

Jedná se převážně o **barokní sochařskou výzdobu** na kostelích či v jejich interiérech. S uměleckým ztvárněním andělů se můžeme setkat např. v interiérech bývalého dominikánského kláštera na Piaristickém náměstí – hlavičky andělů spatříme na ozdobných hlavicích pilířů, částečně zapuštěných do zdiva. Další zobrazení andělů se nachází na varhanách a na oltáři.

11. Věže a věžičky

11.1 Dohledáte název alespoň jedné ze zaniklých obranných věží města České Budějovice? Popište, kde se nacházela.

Ze zaniklých obranných věží můžeme vyjmenovat např. **věž Mandu** v ústí Kněžské ulice a Široké ulice, **věž Lauseck** za domy v Panské ulici, **věž Rauscher** v ulici U Černé věže a **Břidličnou věž (Schifferturm)** v ústí Kanovnické ulice. Podobu věží měly i některé městské brány, také již zaniklé, jako např. Rožnovská, Pražská a Svinenská brána.

11.2 Pověst o Železné panně vyhledejte a její příběh stručně zapište.

Podle pověsti byla v hradební věži Špílhajbl i mučírna s mučidlem připomínajícím objetí panny. Proto se pro věž vžil později název Železná panna. Vyslýcháný byl zavřen do vnitřku mučidla, který byl posetý bodci. Jejich délka a umístění bylo promyšleno tak, aby pronikly do těla, ale vyhnuly se všem důležitým orgánům. Viník tak mohl nějakou dobu vypovídat.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Právě v tomto mučícím nástroji podle pověsti zemřel roku 1420 Prokop z Dubného, který vedl oddíl na pomoc klášteru Zlatá Koruna ohroženého husity, avšak ve skutečnosti chtěl pomoci Žižkovi. Vojáci Prokopa přemohli, odvezli do Českých Budějovic, kde byl po rychlém soudu vsazen právě do železné panny. Doklad o existenci tohoto mučícího nástroje se ale nikdy nenašel, pravdivost pověsti tak nemůžeme ověřit.

11.3 Kolik věží a věžiček uvidíte z budějovického náměstí? Vyjmenujte je.

Odpověď na otázku je trochu složitější, protože závisí na tom, kam se na náměstí postavíme. Pokud se postavíme k Samsonově kašně, spatříme z náměstí **celkem 8 věží a věžiček**. Tři věže se nachází na radnici, v dále za domy se nám podaří spatřit také vrchol Bílé věže patřící bývalému dominikánskému klášteru. Na rohu náměstí s Krajinskou ulicí stojí Puklicův dům čp. 36/2, který při přestavbě na poč. 20. století získal nárožní věžičku inspirovanou americkými mrakodrapy. Nejvýše nad náměstí dosahuje Černá věž se svými téměř 72 m, nedaleko ní spatříme také věž kostela sv. Mikuláše, tzv. sanktusník. Osmou věží pozorovatelnou z centra náměstí je věžička domu nazývaného palác Včela na rohu s ulicí Karla IV. Na domech na náměstí je možné spatřit i ozdoby, které připomínají drobné věžičky, ty jsme ale do odpovědi nepočítali.

V případě, že bychom se postavili na okraje náměstí a nahlédli do přiléhajících ulic, spočítali bychom věží a věžiček více. Proto jsme jako správné odpovědi počítali i ty, které se pohybovaly okolo čísla 8. Pokud bychom České Budějovice sledovali z letadla, mohli bychom napočítat i 111 věží a věžiček. Alespoň takový údaj najdeme v knize Milana Bindera a Jana Schinka Věže a věžičky Českých Budějovic. Tedy i České Budějovice jsou městem stověžatým!

12. Letectví, hvězdárna, planetárium a ještě něco navíc...

12.1 Jak se jmenoval průkopník letectví na jihu Čech, který se významně zasloužil o vybudování letiště v Plané? Napovíme, že jeho syn Jiří za války bojoval jako stíhač Královského vojenského letectva Velké Británie.

Průkopníkem letectví na jihu Čech byl Jaroslav Maňák.

12.2 Najděte v centru Českých Budějovic jeho pamětní desku a vyfoťte ji.

Pamětní desku, která připomíná Jaroslava Maňáka i jeho syna Jiřího, najdeme v centru Českých Budějovic v Široké ulici na domě čp. 110/11, stojící na nároží s ulicí Dr. Stejskala.

12.3 Kde v Českých Budějovicích najdete hvězdárnu a planetárium? Zajděte se do ní podívat a napište, který z programů (výstava, film, pozorování dalekohledem) jste navštívili a co vás nejvíce zaujalo.

Budova hvězdárny je umístěna v Krumlovských alejích na soutoku Vltavy a Malše.

12.4 Na jaký výzkum je činnost této hvězdárny zaměřena? Popište jeden z objevů.

Hvězdárna Klet' slouží hlavně k výzkumu planetek a komet a je mezinárodně známa svými astronomickými objevy. Smyslem výzkumu je sledovat pohyb asteroidů (planetek), malých těles blížících se nebezpečně k Zemi a včas se na případnou srážku s nebeským tělesem připravit. Právě při těchto pozorováních občas astronomové objeví i dosud neznámé planetky a další objekty.

Z mnoha objevů učiněných na observatoři Klet' můžeme jmenovat například objev komety P/2000 U6 (Tichý). Objevil ji 23. 10. 2020 klet'ský astronom Miloš Tichý a jedná se o první kometu roku 2000 objevenou mimo území USA. Kometa je celkem čtvrtou kometou objevenou na Kleti a první kometou objevenou v době nynější České republiky. Jubilejní 400. planetka objevená v roce 1996 byla pojmenována České Budějovice. V pořadí 1000. planetka dostala jméno Boiohaemum, latinsky země Bójů, jak se kdysi území Čech říkalo. Kurióznější název se dostal planetce objevené těsně před ní, Vepřoknedloželo.

12.5 Vydejte se do kostela Obětování Panny Marie v bývalém dominikánském klášteře, kde najdete krásné barokní varhany. Kolik kovových vzdušnic mají?

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Varhany jsou největší a mechanicky nejsložitější hudební nástroj, jaký člověk vymyslel. Způsobem tvorby zvuku se řadí mezi vícehlasé aerofony a svou mechanikou současně mezi klávesové nástroje. Není divu, že potrápily i samotné zadavatele soutěže a do zadání otázky se vloudil šotek 😊 Tedy pojďme si vše uvést na pravou míru...

Vzdušnice a píšťaly se na varhanách skutečně nachází, ale jedná se o dvě různé části, ne o jednu část s dvěma názvy. **Vzdušnice jsou dřevěné** nízké podlouhlé skříně, ze kterých je rozváděn vzduch do jednotlivých píšťal. V těchto konkrétních varhanách najdeme vzdušnice tři – dvě jsou ovládány manuály (klaviaturami) a jedna pedálcí (pedály, na které varhaník šlape nohou). **Píšťaly jsou kovové nebo dřevěné**. Některé jsou viditelné zvenčí varhan, kde mají i estetickou funkci, ale většina píšťal je schována uvnitř hlavní skříně či v tzv. pozitivu, který je umístěn na zábradlí.

Spočítat přesný počet by bylo velmi obtížné, na varhanách v kostele Obětování Panny Marie je jich dle slov pana varhaníka kolem tisícovky. Těch píšťal, které mohli soutěžící spatřit na hlavní skříně a na tzv. pozitivu, pokud se postavili v kostele před varhany, je **kolem stovky**. Jelikož byla otázka zavádějící, uznávali jsme všechny odpovědi či tipy. Navíc vzhledem k vládním opatřením v souvislosti s onemocněním COVID-19 nebylo možné navštívit kostel po celou dobu trvání soutěže a někteří soutěžící se do kostela vůbec nedostali.

Závěrečný úkol: Setkali jste se ve svém životě s působením jednoho ze čtyř živlů – vody, ohně, země nebo vzduchu? Viděli jste požár, zažili jste povodeň nebo se třeba proletěli v balónu či vystoupali na vysokou věž? Jistě budete mít i spoustu jiných nápadů... Ztvárněte Váš zážitek literárně nebo výtvarně. Můžete vytvořit originální obrázek, sepsat krátký příběh či složit báseň.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

